

КОВАЛЕНКО С. М.,
здобувач кафедри земельного
та аграрного права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 349.42

ПРАВОВІ ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА КВАЛІФІКОВАНИМИ КАДРАМИ

У статті досліджуються питання правових принципів кадрового забезпечення аграрного виробництва. Автором на основі аналізу наукових джерел та чинного законодавства сформульовані основні принципи забезпечення галузей аграрного виробництва кваліфікованими кадрами та внесені відповідні пропозиції щодо їх закріплення на законодавчому рівні.

***Ключові слова:** правові принципи, кадрове забезпечення, аграрне виробництво.*

В статье исследуются вопросы правовых принципов кадрового обеспечения аграрного производства. Автором на основе анализа научных источников и действующего законодательства сформулированы основные принципы обеспечения отраслей аграрного производства квалифицированными кадрами и внесены соответствующие предложения по их закреплению на законодательном уровне.

***Ключевые слова:** правовые принципы, кадровое обеспечение, аграрное производство.*

In the article the issues of legal principles of staffing of agricultural industry are studied. Based on the analysis of scientific sources and current legislation the basic principles of supplying agricultural industry with a qualified staff are formulated by the author. The relevant proposals for their consolidation at the legislative level are made.

***Key words:** legal principles, staffing, agricultural industry.*

Вступ. Починаючи зі стародавніх часів поняття принципів вважалося однією з важливих категорій щодо соціального регулювання життя суспільства. Неврахування принципів у процесі правового регулювання суспільних відносин призводить до неповноти правового регулювання відповідних суспільних відносин, а також непередбачуваності та суперечливості їх законодавчого забезпечення.

У принципах відображаються як загальні тенденції правового регулювання, так і особливості регулювання відносин в окремих сферах людської діяльності, зокрема, у сфері кадрового забезпечення галузей аграрного виробництва.

Деякі питання принципів, на яких базується механізм правового регулювання підготовки кадрів для аграрного виробництва, були предметом досліджень наступних вчених-юристів аграрників: О.В. Гафурової, В.М. Єрмоленка, В.П. Жушмана, В.І. Семчика, А.М. Статівки, В.Ю. Уркевича та ін.

Але окремі наукові роботи щодо правових проблем визначення принципів забезпечення аграрного виробництва кваліфікованими кадрами в Україні відсутні.

Постановка завдання. Формулювання правових принципів забезпечення аграрного виробництва кваліфікованими кадрами та на цій основі внесення відповідних пропозицій щодо їхнього законодавчого закріплення.

Результати дослідження. У науковій і навчальній літературі принципи характеризують як найбільш загальні вимоги, що ставляться до суспільних відносин та їх учасників, а також як вихідні керівні засади, відправні установлення, що виражають сутність права і впливають з ідей справедливості та свободи, визначають загальну спрямованість і найістотніші риси чинної правової системи [1, с. 197].

У аграрному праві України використовуються як загальноправові принципи (верховенство права, рівноправність суб'єктів господарювання, юридична рівність усіх форм власності та ін.), так і спеціальні, галузеві, аграрно-правові принципи. При цьому в аграрному законодавстві відсутній окремий припис щодо принципів аграрного права. Звідси принципи аграрного права виводяться зі змісту аграрно-правових норм, а деякі з них є результатом розвитку аграрно-правової доктрини [2, с. 119–120].

На основі аналізу чинного аграрного законодавства доцільно сформулювати принципи кадрового забезпечення галузей аграрного виробництва та коротко визначити їхній зміст.

Принцип державної підтримки підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів для аграрного виробництва. Як підкреслює А.М. Статівка, протекціонізм охоплює сукупність економічних заходів внутрішньодержавного характеру [3, с. 51–52]. В аграрному законодавстві України зазначений принцип знаходить свій прояв у визнанні державою підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації спеціалістів для аграрного сектору одним із основних пріоритетів державної аграрної політики.

Аналіз Закону України від 18 жовтня 2005 р. «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» [4] дозволяє зробити висновок, що реалізацією державної аграрної політики у вказаній сфері є вдосконалення державної програми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів.

Законом України від 18.03.2004 р. № 1621-IV «Про державні цільові програми» [5] визначено, що державна цільова програма – це комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, здійснюються з використанням коштів Державного бюджету України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням (ст. 1 Закону).

Постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 було затверджено Державну цільову програму розвитку українського села на період до 2015 р. [6], актуальність розроблення і прийняття якої зумовлена потребою у невідкладному вжитті заходів для забезпечення розвитку сільського господарства і сільських територій відповідно до обсягів та джерел фінансування, наведених у паспорті Програми.

Основними завданнями Програми є: створення організаційно-правових та соціально-економічних умов для комплексного розвитку сільських територій, наближення та вирівнювання умов життєдіяльності міського та сільського населення; підвищення рівня ефективної зайнятості, посилення мотивації сільського населення до розвитку підприємництва у сільській місцевості як основної умови підвищення рівня життя населення; підтримка конкурентоспроможності аграрного сектору в умовах інтеграції України у світовий економічний простір; подолання стихійності та тінізації аграрного ринку; створення екологічно безпечних умов для життєдіяльності населення, збереження навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, особливо земель сільсько-господарського призначення.

Отже, сутністю принципу державної підтримки підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для виробничої сфери села є реалізація комплексу взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на кадрове забезпечення аграрного виробництва, що здійснюються з використанням коштів Державного та місцевих бюджетів України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців та ресурсним забезпеченням.

Принцип поєднання приватних, регіональних і державних інтересів в процесі підготовки кадрів для аграрного виробництва. Урахування інтересів кожного із суб'єктів відносин у цій сфері означає необхідність їх оптимального поєднання. На погляд А.М. Статівки,

оптимальність інтересів передбачає вибір найкращих варіантів, що забезпечують реалізацію системи інтересів [7, с. 88–89].

Даний принцип полягає в оптимальному поєднанні інтересів: громадян, які мешкають у сільській місцевості, і зацікавлені в оволодінні знаннями, уміннями та навичками у галузі агровиробничої діяльності, функціонуванні сільськогосподарських підприємств, які потребують достатньої кількості кваліфікованих працівників, задіяних в агровиробничій сфері; сільських територіальних громад; держави, інтерес якої, що одночасно є і її обов'язком, зумовлений тим, що державна кадрова політика в аграрній сфері націлена у тому числі й на задоволення потреб галузей аграрного виробництва у кваліфікованих кадрах.

Підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації кадрів для виробничої сфери села у державних навчальних закладах може здійснюватися як за рахунок державного і місцевого бюджетів, так і на підставі договорів сільськогосподарських підприємств – замовників відповідних кадрів із навчальними закладами, підприємствами, організаціями.

Відповідно до Порядку встановлення квоти підготовки фахівців для агропромислового комплексу, залізничного транспорту, митних органів і соціальної сфери сільської місцевості у вищих навчальних закладах, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 29 червня 1999 р. № 1159 [8], суб'єкти господарської діяльності у сфері агропромислового виробництва, розміщені в сільській місцевості, разом з органами місцевого самоврядування щороку визначають потребу в підготовці у поточному році фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями в розрізі напрямів і спеціальностей та подають відповідну інформацію райдержадміністраціям, які узагальнюють її і надсилають облдержадміністраціям, які надсилають Мінагрополітики узагальнену інформацію про потребу в підготовці фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями в розрізі напрямів і спеціальностей на наступний рік.

Викладене дозволяє зазначити, що на відміну від адміністративно-командної системи, за якої тільки держава зацікавлена у виконанні затверджених нею ж самою державних планів підготовки кадрів, у демократичному суспільстві роль держави полягає у встановленні зрозумілих, несуперечливих нормативних положень, які повинні враховувати права та законні інтереси усіх учасників відносин у сфері підготовки кадрів для аграрного виробництва, у тому числі й самої держави, з урахуванням її конституційного обов'язку забезпечувати доступність і розвиток професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання й перепідготовки, надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

Принцип відповідності підготовки кадрів вимогам сучасного аграрного виробництва. Підготовка кадрів для аграрного виробництва безпосередньо пов'язана із загальною системою аграрної освіти. Такий зв'язок проявляється у тому, що підготовка кадрів для аграрного виробництва здійснюється навчальними закладами аграрного профілю та полягає в забезпеченні ними здобуття громадянами спеціальних знань, умінь і навичок за спеціальностями та професіями в агровиробничій сфері.

Зміст такої підготовки зумовлюється потребами аграрного виробництва та повинен відповідати державним стандартам освіти, які встановлюють вимоги до змісту, обсягу і рівня освітньої та фахової підготовки і є основою оцінки освітньо-кваліфікаційного рівня громадян незалежно від форм одержання освіти, з урахуванням досвіду зарубіжних країн – членів Європейського Союзу.

Постановою Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2002 р. № 1135 [9] затверджено державний стандарт професійно-технічної освіти, який встановлює державні вимоги до змісту професійно-технічної освіти, рівня професійної кваліфікації випускників професійно-технічних навчальних закладів, основних обов'язкових засобів навчання та освітнього рівня вступників до зазначених закладів.

Державний стандарт професійно-технічної освіти є обов'язковим для виконання усіма професійно-технічними навчальними закладами, підприємствами, установами та організаціями, що здійснюють або забезпечують підготовку кваліфікованих робітників для аграрного виробництва, незалежно від їх підпорядкування та форми власності.

З метою забезпечення дотримання єдиних вимог у процесі розроблення державних стандартів з конкретних робітничих професій, у тому числі у сфері аграрного виробництва, ліцензування та атестації професійно-технічних навчальних закладів, постановою Кабінету Міністрів України від 11 вересня 2007 р. № 1117 затверджено Державний перелік професій з підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах, який визначає належність робітничих професій [10], у тому числі і професій сільськогосподарського виробництва, до видів (виду) економічної діяльності і встановлює діапазон робітничих кваліфікацій (розрядів, класів, категорій, груп) для первинної професійної підготовки відповідно до атестаційних рівнів професійно-технічних навчальних закладів.

Крім того, передбачається можливість підвищення відповідної робітничої кваліфікації та здобуття нової робітничої професії шляхом перепідготовки з технологічно суміжних професій у професійно-технічних навчальних закладах усіх атестаційних рівнів, а також на виробництві, у сфері послуг.

У свою чергу, згідно Вимог до державних стандартів вищої освіти, що є додатком до Постанови Кабінету Міністрів України від 7 серпня 1998 р. № 1247 «Про розроблення державних стандартів вищої освіти» [11], державні стандарти вищої освіти встановлюють вимоги до змісту, обсягу і рівня освітньої та фахової підготовки. Вони є основою оцінки освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня громадян незалежно від форм одержання вищої освіти. Відповідність освітніх послуг державним стандартам вищої освіти визначає якість освітньої та наукової діяльності вищих навчальних закладів.

Державні стандарти вищої освіти застосовуються з метою забезпечення якості вищої освіти і потреб народного господарства, науки та культури у фахівцях, а також розроблення, впровадження та удосконалення нормативної і навчально-методичної бази, що регламентує підготовку фахівців з вищою освітою. Державні стандарти вищої освіти є обов'язковими для виконання усіма суб'єктами в системі вищої освіти.

Державні стандарти вищої освіти забезпечують: формування змісту освіти, який дає змогу випускнику вищого навчального закладу виконувати професійні завдання, що визначаються вимогами у сфері праці, науки, культури; можливість визначення рівня освітньої та професійної підготовки фахівця.

Перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями, формується з урахуванням: 1) вимог державних нормативних документів, що регламентують суспільний поділ праці в Україні, а саме: Державного класифікатора професій; Державного класифікатора видів економічної діяльності; Міжнародної стандартної класифікації освіти; 2) вимог Державного класифікатора професій щодо встановлення освітньо-кваліфікаційних рівнів спеціальностей; 3) відображення у назвах спеціальностей освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавра, спеціаліста і магістра узагальненого об'єкта діяльності фахівця, назвах спеціальностей освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста – виробничої функції, яку здійснює фахівець, та предмета його діяльності.

Принцип відповідності підготовки кадрів вимогам аграрного виробництва полягає також в обов'язковості орієнтації аграрної освіти на безперервну адаптацію до перспективних змін та актуальних потреб аграрного виробництва з метою забезпечення відповідності державних стандартів вищої освіти, державних стандартів професійно-технічної освіти, державних стандартів з конкретних робітничих професій аграрного виробництва рівню розвитку аграрної науки, сільськогосподарської техніки і технологій вирощування аграрної продукції, враховуючи інтеграційні процеси в міжнародні структури.

Принцип обов'язковості періодичної перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для галузей аграрного виробництва. У фаховій літературі зазначається, що основами принципів трудової діяльності стає постійне оновлення знань і освоєння нових спеціальностей [12, с. 99].

В умовах стрімкого розвитку технологій життєвий цикл професій значно скорочується: певні професії застарівають та вибувають з ринку праці, інші – з'являються. Під впливом

розвитку технологій відбуваються зміни і в рамках власне професій: виникають нові трудові функції, змінюється організація праці, а, як наслідок, і вимоги до змісту професійних знань і умінь [13, с. 225–226].

Сьогодні, коли відбувається постійне ускладнення технічного оснащення виробництва, суспільство стає перед необхідністю вдосконалювати освіту і безперервно підвищувати фаховий рівень працівників усіх галузей, зокрема, фахівців аграрного сектору економіки [14, с. 3].

Метою професійної перепідготовки кадрів сфери аграрного виробництва є оволодіння ними спеціальними знаннями, уміннями і навичками за новою професією (спеціальністю) в агровиробничій сфері, як правило, суміжною з попередньою.

У свою чергу, підвищення кваліфікації кадрів сфери аграрного виробництва спрямовується на розширення та поглиблення їхніх знань, умінь і навичок за раніше набутими професіями (спеціальностями) до рівня, що відповідає сучасним вимогам сільськогосподарської науки і техніки.

Законом України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» передбачено, що перепідготовка і підвищення кваліфікації спеціалістів, робітничих кадрів є обов'язковими і здійснюються періодично в строки, визначені державними органами (ст. 22 Закону).

Постановою Кабінету Міністрів України від 21 липня 1992 р. № 408 «Про пільги для сільської молоді при прийомі до вищих навчальних закладів, удосконалення системи перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів» [15] встановлено періодичність обов'язкового підвищення кваліфікації: працівників агропромислового комплексу – не рідше одного разу на п'ять років.

Таким чином, принцип обов'язковості періодичної перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів зумовлений необхідністю постійного оновлення набутих знань, умінь та навичок і освоєння нових агровиробничих професій та спеціальностей, яких потребує стрімкий розвиток сільськогосподарської науки, техніки і технологій аграрного виробництва.

Висновки. Під правовими принципами забезпечення галузей аграрного виробництва кваліфікованими кадрами необхідно розуміти закріплені на законодавчому рівні вихідні засади, керівні ідеї, що зумовлюють функціонування механізму кадрового забезпечення галузей аграрного виробництва.

При цьому необхідно зазначити, що принципи кадрового забезпечення аграрного виробництва не є раз і назавжди закріпленими засадами правового регулювання. Вони можуть змінюватися разом зі зміною, розвитком суспільних відносин у цій сфері.

З урахуванням вищевикладеного є доцільним розробити та прийняти спеціальний закон, яким може бути Закон України «Про основні засади кадрового забезпечення аграрного виробництва», де закріпити сформульовані вище принципи забезпечення аграрного виробництва кваліфікованими кадрами.

Перспективою подальших наукових розвідок у даному напрямку може бути застосування результатів даного дослідження для вдосконалення правового регулювання підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для галузей аграрного виробництва з урахуванням сформульованих у даному дослідженні правових принципів.

Список використаних джерел:

1. Загальна теорія держави і права : [підручник] / За ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. – Х. : Право, 2009. – 584 с.
2. Правове регулювання екологічних, аграрних та земельних відносин в Україні: сучасний стан і напрями вдосконалення : [монографія] / За ред. А.П. Гетьмана, В.Ю. Уркевича. – Х. : Право, 2012. – 448 с.
3. Статівка А.М. Організаційно-правові питання соціального розвитку села в Україні : [монографія] / А.М. Статівка. – Х. : Право, 2007. – 208 с.

4. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року : Закон України від 18.10.2005 р. № 2982-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 1. – С. 17.
5. Про державні цільові програми : Закон України від 18.03.2004 № р. 1621-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004 – № 25. – С. – 352.
6. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 73. – С. 2715.
7. Стативка А. М. Договори в агропромисловому комплексі України в умовах ринка : [монографія] / А.Н. Стативка. – Х. : Право, 1997. – 240 с.
8. Про підготовку фахівців для роботи в сільській місцевості : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 червня 1999 р. № 1159 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 26. – С. 1239.
9. Про затвердження Державного стандарту професійно-технічної освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2002 р. № 1135 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 34. – С. 1575.
10. Про затвердження Державного переліку професій з підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 вересня 2007 р. № 1117 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 70. – С. 2656.
11. Про розроблення державних стандартів вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 7 серпня 1998 р. № 1247 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 32. – С. 1206.
12. Перебийніс Ю.В. Професійна підготовка людського капіталу: досвід зарубіжних країн / Ю.В. Перебийніс // Проблеми інформаційного суспільства: соціально-правовий аналіз : зб. наук. ст. та тез наук. повідомл. за матеріалами круглого столу (Полтава, 28 лют. 2013 р.). – Полтава : ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2013. – С. 97–105.
13. Проблема ефективного використання та професійно-технічної підготовки кадрів промислового сектору економіки України : доп. міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 28–29 лист. 2007 р.). – К.: РВПС України НАНУ.– 2008. – Т. 1. – 244.
14. Іщенко Т.Д. Проблеми та перспективи розвитку післядипломної освіти в аграрному секторі економіки / Т. Д. Іщенко и др. // Проблеми освіти. – К. : Б. в., 2009. – Вип. 60. – С. 3–7.
15. Про пільги для сільської молоді при прийомі до вищих навчальних закладів, удосконалення системи перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 1992 р. № 408 // Зібрання постанов Уряду України. – 1992. – № 8. – С. 192.

